

7 | Glas- en Aardewerfabriek Petrus Regout

**PETRUS REGOUT,
Maastrichts grootindustrieel**

*Petrus Regout die aan velen
Loon en arbeid heeft bereid
Zond naar de vijf werelddelen
De Maastrichtse nijverheid.*

Het is op het eerste gezicht misschien een beetje verwonderlijk om in deze genealogie uitgebreid aandacht te geven aan de fabrieken van Regout. Uit het vervolg over de geschiedenis van de familie Dielemans zal het even verbazingwekkend blijken om te constateren dat de relaties Dielemans en Regout vaak zeer positief zijn geweest. Ondanks alle negatieve berichten over de eigenaren van deze fabrieken.

De slechte naam die er rondom deze onderneming hangt met betrekking tot de personele voorzieningen is te wijten aan het handelen en optreden van de zoons van de oprichter der fabrieken, niet aan die van de oprichter. De “apostel van het socialisme” Willem Vliegen maakte al in 1895 dit onderscheid en schreef over *de nazaten van den door de arbeiders geliefden en geprezen oude Regout*.¹ Toch werd elke herinnering aan hem d.m.v. bijvoorbeeld een straatnaam meer dan een eeuw lang door burgerlijke en maatschappelijke overheden verhinderd. En nog steeds. Het standbeeld op de Boschstraat werd door de arbeiders met stuivers en dubbeltjes bijeengebracht en zelf betaald! Pas in 2008 gingen er stemmen op om in het nieuw te ontwikkelen Belvédèreplan achter zijn Sphinxfabrieken zijn naam te eren.

Als voorbeeld dat de oprichter van de fabrieken toch wel oog had voor zijn mensen het volgende. In 1841 werd in Nederland een enquête gehouden naar de lonen van de arbeiders in diverse takken van nijverheid. Daaruit blijkt dat de Maastrichtse glasslijpers meer verdienden dan hun collega's in 's Hertogenbosch. De mannen verdienden een dagloon van 150 tot 250 cent; de jongens tussen 25 cent en één gulden; meisjes kregen 40 à 60 cent per dag. Het loon dat de mannen in de slijperij van Regout verdienden, mag voor die tijd zeer hoog genoemd worden.

---

1. Volkstribune 12 oktober 1895.

Samengevat kan men uit de gegevens van de enquête lezen dat de vaklieden in de aardewerkfabriek hoge lonen, die in de slijperij en in de blazerij zelfs zeer hoge lonen kregen.² Uit een onderzoek in 1865 blijkt dat de kinderen werkzaam in de glasfabriek een aanzienlijk hoger loon ontvingen dan in de andere Maastrichtse fabrieken.³ Ook de meisjes in de aardewerkfabriek ontvingen een hoger loon dan in de andere bedrijven. Spijtig genoeg hebben de zonen van Petrus Regout deze gunstige situatie niet gecontinueerd met gevolg dat er stakingen uitbraken. Daarover verder op.

Minder bekend is ook dat de grondlegger in 1842 bij gelegenheid van het bezoek van koning Willem II aan Maastricht, de *Société l'Harmonie des Ouvriés Réunis* heeft opricht ofwel de *Pottemennekes-Herremenie*. De wellicht eerste bedrijfsharmonie van ons land kreeg van Regout iedere maand 50 francs en was zelfs geüniformeerd. "Pie Regoo" had zijn muzikanten in schitterende blauwe grenadiersuniformen gestoken met dragondersjako's in rood en blauw en pluim. Aan dit gezelschap was nog een muziekschool en een zangklas verbonden. Zij telde 45 tot 60 personeelsleden. De harmonie speelde een belangrijke rol in het openbare leven van de stad. De *Pottemennekes-Herremenie* werd in 1870 opgeheven toen Regout geen financiële middelen meer wilde bijdragen.

KRISTAL- EN GLASFABRIEK

Al in 1826 had Petrus Regout een slijperij van glas en kristal waar vier vakkundige buitenlandse kristalslijpers werk hadden. Hoewel succesvol speelde de slijperij een ondergeschikte rol in het

2. Maenen, A.J.Fr., *Petrus Regout 1801-1879*, p. 335-337.

3. Maenen, A.J.Fr., *Petrus Regout 1801-1879*, p. 343.

Glasblazerij ca. 1887. Zo kunnen we ons ook voorstellen hoe stamvader Dielemans met zijn 10-jarig zoontje heeft gewerkt. Tekening van P. Schipperich

geheel van zijn ondernemingen.

Met de toekenning van een aanzienlijk krediet maakte koning Willem I de oprichting van de kristal- en glasblazerij van Petrus Regout mogelijk. (Beiden hadden een welhaast vriendschappelijke verhouding en de koning gaf hem vaak grote opdrachten). Aanvankelijk had het bedrijf acht slijpstoelen en in 1834 was in het nieuwe gebouw zelfs plaats voor tachtig toestellen. John Cockeril in Seraing leverde de eerste stoommachine van acht PK.

Na 1850 brak er zowel voor de kristal- en glasfabriek als voor de aardewerkfabriek een nieuwe tijd aan. Stond de kristalfabriek tien jaar eerder bijna aan de afgrond, Regout had zelfs op al zijn onroerende goederen een hypotheek moeten nemen,⁴ nu ging zij een veelbelovende toekomst tegemoet. Omstreeks 1850 had hij meer dan zes- honderd en omstreeks 1865 meer dan tweeduizend mensen in dienst. Het is de tijd dat stamvader Dielemans en zijn oudste zoontje nieuw werk moeten zoeken. Het

4. J.F.E. Regout red., *Sphinx 125 - Céramique 100*, p.66.

is goed denkbaar dat zij van die hausse naar nieuwe producten hebben kunnen meeprofiteren. De vraag naar glad en geslepen kristal- en glaswerk nam sterk toe. Bij de aardewerfabriek steeg de vraag naar het luxe aardewerkservies en waren de technische problemen bij de productie overwonnen. Men maakte nu producten welke gelijk in kwaliteit aan het Engelse aardewerk was. De Maastrichtse producten gingen over de hele wereld.

TECHNIEKEN

De slechte verlichting in de fabrieken is waarschijnlijk voor P. Regout de aanleiding geweest om in 1848 een gasfabriek te beginnen. 60 Jaar eerder had stadgenoot Jan Pieter Minckeleers al de mogelijkheid ontdekt dat gas ook brandbaar was en geschikt als lichtbron. Een noviteit in die jaren. De St. Matthiaskerk en de Momus waren de eerste openbare gebouwen die gasverlichting kregen. Particulieren die voor hun huizen ook gas wilden hebben konden dat eveneens krijgen. De aanvoer geschiedde door glazen buizen! De tegenwerking van het stadsbestuur uitte zich ook op dit vlak doordat aan P. Regout geweigerd werd de straten van de stad van gasverlichting te voorzien. Voor de stadsverlichting bleef men gebruik maken van lantaarns: een vestingstad mocht niet verlicht worden door middel van gas. Toen dit verbod in 1853 werd opgeheven besloot de gemeenteraad tot het bouwen van een eigen gasfabriek en aan Regout werd de vergunning voor het hebben van buizen in de straten van Maastricht ingetrokken.

PERSONEELSREGLEMENT

Voor ons mensen van nu is het opmerkelijk dat het hele fabrieksreglement van 20 artikelen voor de kristal- en glasslijperij in het Frans is opgesteld. Een

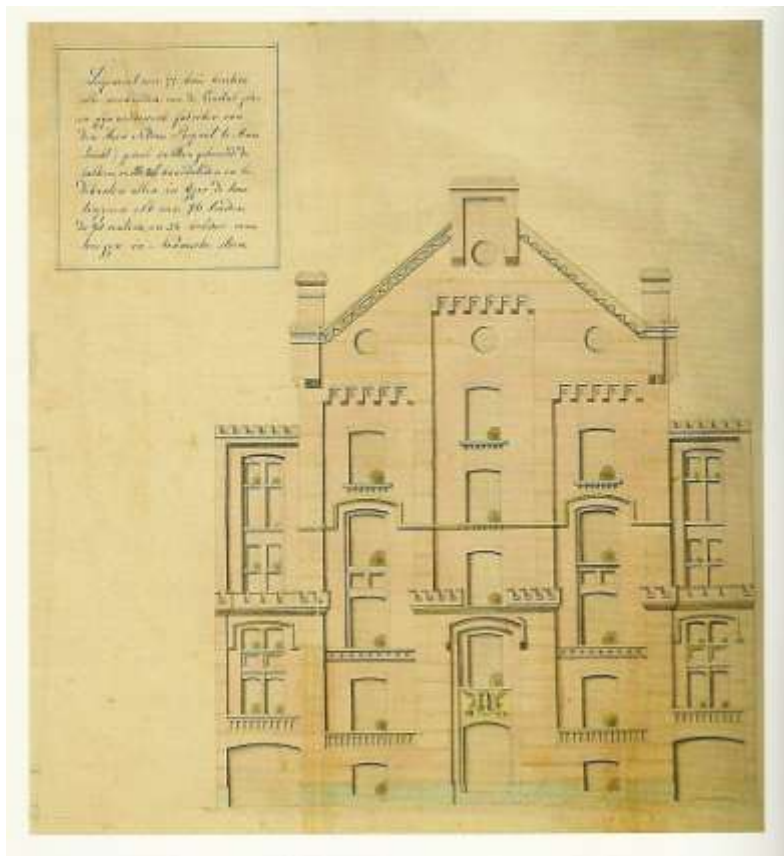
Jan Pieter Minckeleers, naar een litho van de Maastrichtse kunstenaar Jan Nicolaas Brabant (1806-1886).

“glasblazersplaats” bijvoorbeeld bestond uit zeven personen: *Maître-ouvrier, souffleur, carreur, 1^e, 2^e, 3^e, 4^e gamin*. Maar in die tijd werd er kennelijk van uit gegaan dat ook de fabrieksarbeider deze taal sprak. (In de St. Matthiaskerk werd zondags op verzoek van Regout in het Frans gepreekt). Wie zich niet aan een van de voorwaarden van het reglement hield werd beboet en afhankelijk van wat hij verdiende was een bedrag vastgesteld. Roken in de slijperij was verboden en werd bestraft met een boete van een franc. Vloeken kostte 0,50 franc en onbeleefd zijn tegen de chef werd eveneens beboet. Dronkaards werden terstond weggestuurd en Regout verklaarde in een protestbrief tegen de verhoging van accijns op bier en jenever aan de minister dat ... *in zijne établissements het jeneververbruik sterk verboden is ... maar het drinken van een glas bier geoorloofd is en dit werkt heilzaam*.⁵ Het was de werklieden wel verboden om ... *koffiehuis, herberg of slijterij te houden*.

5. P. Regout, *Open brief aan Z.Exc. Den heer Minister van Financiën* d.d. 2-3-1864.

De Groete Bouw toen de vervallozing het ergst was.

De oorspronkelijke tekening voor de bouw van de "Cité Ouvrière"

"Cité Ouvrière", in de volksmond "De Groete Bouw".

Deze woonkazerne was van 1864 tot 1924 in gebruik, zeven verdiepingen hoog naar een ontwerp van de Akense architect Wickop gebouwd. Voor een tweede gebouw verleende de Gemeente geen toestemming. De bouw lag in de vroegere Sint Antoniusstraat en telde oorspronkelijk 76 kamers voor veertig gezinnen. De bouw was voor haar tijd een staaltje van moderne arbeidershuisvesting naar Parijs' voorbeeld. Zij bleef echter te lang bestaan en werd zodoende een mensenpakhuis. In 1903 bleken de oorspronkelijk bedoelde 2-kamer woningen in 1-kamer woningen te zijn omgezet, zodat er 66 gezinnen met 266 personen woonden.

In 1918 werd de Gemeente eigenaar. Vanaf 1920 ging de Gemeente er toe over de bewoners naar noodwoningen in het Boscherveld te verhuizen. De bouw stond sedert 1928 leeg en werd tot de afbraak in 1938 gebruikt als pakhuis.

Bij het lezen van dit voorschrift dringt zich de vraag op hoe het mogelijk is geweest dat Josephus en later zijn zoon Hermanus desondanks toch als herbergier een centje bijverdiend hebben. Maar het is al 1864 als Regout zijn brief aan de minister schrijft.

Een eigen manier van Regout om het drankmisbruik te bestrijden was een maatregel om op donderdagavond het loon uit te betalen. Nu kon de werknemer op vrijdag en zaterdag zijn levensmiddelen op de markt inkopen en was er geen geld meer om het weekend in de kroeg door te brengen.

Voor heel specialistisch werk werden buitenlandse vakarbeiders aangetrokken. Zij kwamen uit het Engelse Staffordshire en het Waalse Andenne. Deskundigen, soms zelfs directeurs van aardewerffabriekjes uit Engeland, Duitsland, Wallonië en Luxemburg werden binnengehaald om het beste van het beste aardewerk te kunnen fabriceren.

Het bedrijf beschikte over een eigen brandweer maar heeft op eigen terrein weinig te doen gehad. Toch hielp zij in de stad of omgeving en meestal zeer snel aanwezig. In de Limburger van 2 juli 1851 is te lezen *als naar gewoonte was de brandweer van den Heer P. Regout weder eene der eerste op de plaats des onbeils.*

HUISVESTING PERSONEEL

Al in 1835 had Regout voor zijn buitenlands personeel voor huisvesting moeten zorgen. In verband met de staat van beleg moesten zij allemaal samen wonen. Hij richtte daartoe een *spatious gebouw* op. Volkswoningbouw kende een heel aarzelend begin bij de oprichter van de Sphinxfabrieken. In de jaren vijftig kocht of bouwde hij meerdere panden, die hetzij geheel, hetzij gedeeltelijk, tot huisvesting van arbeiders dienden. In 1863 kocht hij het voormalige Penitentenklooster aan het einde van de

Omstreeks 1867 werd door Petrus Regout op De Dries deze huizen gebouwd. Het waren waarschijnlijk de eerste eengezins-arbeiderswoningen die in Maastricht gerealiseerd werden. In verband met de bevordering van de gezondheidstoestand van de bewoners vroeg hij bij de gemeente toestemming de straat vóór de woningen te mogen bestraten.

Boschstraat dat dienst had gedaan als kazerne en diende vanaf nu tot huisvesting van werklieden en magazijn. Later werd het afgebroken en kwam er een nieuw fabrieksgebouw en het zgn. Hooghuis of “Maison Haute”. Het bevatte 22 meerkamerwoningen bestemd voor employés. Op de begane grond waren vier winkels gevestigd.

In een tuin van de St. Antoniusstraat bouwde hij in 1864 de “Groete Bouw”. Het heeft er zeer lang tot 1938 gestaan. Hij wilde nog meer van dergelijke woonkazernes bouwen, maar de Gemeente Maastricht, onder leiding van burgemeester Pyls, boycotte al zijn plannen. Anderzijds vond de Gemeente Maastricht het overigens ook niet op haar weg liggen iets te doen aan de huisvesting. In 1862 stelde zij zelf wel vast dat er een gebrek aan arbeiderswoningen was ... *hetgeen te meer te betreuren is, omdat de openbare gezondheid het anders vordert.*⁶ Onbegrijpelijk is dus helemaal dat een jaar later burgemeester Pyls een groot aantal arbeidershuizen liet afbreken.

6. J.F.E. Regout red., *Sphinx* 125 - *Céramique* 100, p.112.

De oude heer Regout bouwde behalve de hiervoor genoemde gebouwen nog vier huizen. Zoon Pierre Regout II bouwde veel later het naar zijn vrouw genoemde “Quartier Amélie”, bekend als “Kreijedörrep”. Na een luchtbombardement in 1944 werd het niet meer herbouwd. Zoon Louis bouwde negen huizen.

OPVOLGERS REGOUT

In 1844 kwam de oudste zoon van Petrus Regout, Petrus Alexander in de glas- en kristalfabriek en bleef tot aan zijn dood in 1897 directeur. Zoon Gustaaf kwam in 1857 en bemoeide zich speciaal met de slijperij. In de aardewerfabriek kwam Eduard in 1845 en Louis in 1850 werken. Eugène kreeg in 1848 de leiding over de technische dienst.

SOCIALE FONDSSEN

Het is onbekend dat Petrus Regout waarschijnlijk als een van de eerste in Nederland fabrieksfondsen heeft ingesteld. Instellingen voor hulp bij ziekte, opgericht door fabrieken waren zeldzaam en al helemaal niet bij langdurige ziekte of invaliditeit. In 1851 ontstaat een ziekenkas voor de glasslijpers. Voor glasblazers en voor de aardewerfabriek schijnen ze ook bestaan te hebben. De kas werd enerzijds gevuld door bijdragen van de werkgever en door boetes die opgelegd waren aan de arbeiders en anderzijds betaalden de werknemers een zeker percentage van hun loon.

STAKINGEN

Het kon niet uitblijven dat de wijze van ondernemen door de zonen van de oude Regout reacties van het personeel zou oproepen. In het voorjaar van 1886 was het zo ver. De glasblazers zijn vast beraden en gaan staken. Een loonsverlaging die

Aanklacht tegen de slechte werk- en woonomstandigheden in Maastricht in 1873 door kapelaan Wijnen van de Matthiasparochie, uitgegeven.

direct inging en al in het loonzakje van de volgende “quinzaine” te merken zal zijn was de oorzaak. De staking heeft maar twee weken geduurd. Ze was zo snel gebroken omdat een bindende organisatie van de arbeiders ontbrak. Maar er kwam wel een parlementaire enquête in 1886/87 naar *de toestand in fabrieken en werkplaatsen*. Kapelaan Jan Hendrik Wijnen had een brochure gepubliceerd waarin hij de misstanden in de fabrieken van Regout aan de kaak stelde.

De geestelijkheid had in die jaren als adagium dat armoede door God gewild was. Zij louterde de armen, terwijl zij de welgestelden de mogelijkheid bood door caritas een plaats in de hemel te verwerven. In de Matthiasparochie werkte in het laatste kwart van de 19^e eeuw de befaamde kapelaan J.H. Wijnen. Hij maakte voor iedereen duidelijk, dat de kerkelijke overheid onverkort de zijde van de

fabrikanten koos. Tijdens de geruchtmakende enquête van 1886/87 naar de arbeidsomstandigheden in de fabrieken, bekritiseerde Wijnen met name de firma Regout zeer scherp. Een ex-werknemer van de glasblazerij, M. Everaerts, getuigde dat hij als 10-jarige jongen 's nachts 12 uur moest werken. De zoon van de oprichter, Pierre II Regout, verklaarde voor diezelfde commissie over de nacht arbeid van de jonge werknemers: *Slapen kunnen zij overdag*. Petrus II toonde tijdens de verhoren weinig medeleven met zijn arbeiders. De nacht arbeid van de kinderen vergeleek hij met het *nachtelijk doorzakken van studenten*.

Hier kan wel tegenover gesteld worden dat de werkomstandigheden elders in het land nog veel slechter waren. Van de uitspraken van Wijnen bij die enquête werd een brochure gemaakt en in de stad verspreid. De Maastrichtse pastoors waren 'not amused' over zijn uitlatingen en publiceerden daarom in de *Courier de la Meuse* (krant van Regout) een brief waarin zij zich met nadruk distantiëerden van zijn uitspraken en de familie Regout in bescherming namen! De bisschop benoemde vervolgens Wijnen nog datzelfde jaar tot pastoor in Limbricht, waar hij verder geen kwaad meer kon doen.

Als weerwoord op de hardvochtige opstelling van de nieuwe generatie Regout (senior is in 1878 gestorven) leidde dit tot de oprichting van vakbonden. De stakingen werden nu beter begeleid. De eerste staking van de glasblazers werd later nog een aantal keren dunnetjes overgedaan door de vrouwen.⁷ De socialistische voorman Willem Vliegen kwam uit Amsterdam en richtte in Maastricht in

Burgemeester Pyls wierp zich ook op in de strijd tegen de stakers. 1896

1889 de Sociaal-Democratische Bond op met als communicatiemiddel een weekblad "De Volkstribuun". De pastoors waarschuwden tegen

⁷ M. Ubachs *Een eeuw modern kapitalisme. De Regouts / Leed en strijd van Maastrichts' proletariaat*. 1934, 104.

af d. Amsterdam.

Regout.

AKKERWOUDE, 12 Sept. 1896.

Mijnheer de Red.

Als weerklank van de oproeping tot het Nederlandsche volk in uw geacht blad van heden voorkomende, geef ik de volgende vraag:

Als het waar is dat de firma Regout te Maastricht de werklieden bekniptelt en thans door de staking meer betaalt dan vroeger; dat zij evenwel de werklieden, die de kat de bel hebben aangeboden, met werkeloosheid wil straffen, niettegenstaande zij naar haar eigen overtuiging gelijk hebben, is het dan de plicht niet van het Nederlandsche volk om geen aardewerk meer te koop en, dat den naam draagt van Petrus Regout?

De arbeiders des heeren Regout zijn afhankelijk van hem, doch Regout is afhankelijk van ons. Met welke maat gij meet zal u wederom toegemeten worden, zegt de schrift. In di net heere wol mat siele sisse de Friesen.

Wanneer nu de firma Regout geen hooger inspiration kent dan haar enorm kapitaal nog steeds meer te vergrooten, ten koste van de arbeiders, — slechts toegeeft aan begeerlijkheid en zelfzucht, — is het dan niet in het belang der menscheid, dat zij als een slecht rentmeester wordt voorbijgegaan? dat het Nederlandsche volk door zijn glas- en aardewerk van goede werkgevers te nemen, het werk voor den werkman gaat verplaatsen?

„Wanneer deze firma”, zegt de oproeping „haar doel tegenover haar werklieden bereikt, — dan zijn deze niets dan slaven, en hebben zich aan elke willekeurige behandeling der firma te onderwerpen, zonder in staat te zijn, langs wettigen weg iets in te brengen.”

Waar de wet den arbeider niet beschermt tegen te zelfzuchtige werkgevers, moet daar het publiek, als solidair, niet alle eerlijke middelen te baat nemen, tot bescherming der rechten der minderen? En blijkt uit de houding der firma niet, dat de loonsverhooging *slechts gedwongen is?*

Hoogachtend Uw DooDm.

J. G. DE VRIES, Winkelier.

De werkstaking der glasblazers te Maastricht.

Door de glasblazers te Maastricht zijn aan de heeren Regout de volgende eischen gesteld:

1o. verhooging van loon 2o. eigen beheer der ziekenkas en 3o. aanneming op de fabriek van alle zich te Maastricht bevindende glasblazers.

Daar deze eischen niet werden ingewilligd, is tot voortzetting der werkstaking besloten.

Aangaande de werkstaking der glasblazers meldt men nader dat tengevolge deze staking ongeveer 500 werklieden zonder werk zijn. Eene deputatie uit de stakers heeft Maandag een onderhoud gehad met de hoofden der firma Petrus Regout en Co. zonder dat dit cenige resultaat heeft opgeleverd. De deputatie eischte hooger loon, wat geweigerd werd. Voorts werd hun aangezegd, dat indien

De Nieuwe Tilburgsche Courant 3-10-1895

Glasslijpers te Maastricht.

Door acht te Middelburg gevestigde vak- en arbeiders-vereeningen is, gezamenlijk met al de bestaande vereeningen te Vlissingen, aan den Middelburgschen bestuurdersbond opgedragen te Middelburg, Vlissingen en zoo mogelijk te Goes protestvergaderingen te beleggen tegen den glas- en aardewerkfabrikant Regout te Maastricht, in zake diens bekende houding tegenover de nu in staking zijnde, maar vroeger bij hem werkzame glasslijpers.

Herstellingsoord voor zenuwlijderessen.

De Amsterdamer 17 september 1896
Oproep tot boycot van de producten van Regout.

Stem voor de glasslijpers uit het hele land

het lezen van het blad, fabrieksdirecteuren kenden geen pardon voor “oproerkrakers” en de autoriteiten stelden alles in het werk om de verspreiding van revolutionaire ideeën tegen te gaan.

In 1895 werd een staking van de glasblazers tegen loonsverlaging met succes bekroond.⁸ Toen een jaar later weer een loonsverlaging werd aangekondigd sloeg de vlam in de pan en werd er gedurende zeven maanden gestaakt. Veertig jaar later schrijft M. Ubachs zijn boek *Een eeuw modern kapitalisme*. Het is wel in zekere mate een gekleurd verslag van wat er toen gebeurde. Een paar citaten hieruit:

*Negen meesters waren plotseling aan 't werk gegaan. Dit verwekte een schok onder de Maastrichtse arbeiders. 's Zondags na deze gebeurtenis konden deze onderkruipers geen café binnen komen, of allen die aanwezig waren, stonden op en verlieten de inrichting. Vrouwen weigerden nog iets te kooplen waar de onderkruipers kochten.*⁹

Een vakbondsbestuurder werd ook nog veroordeeld:

*Pieters moest nog een vervolging doorstaan wegens belediging van de slijpersonderkruipers genaamd: P. Mootselaar, W. Serpenti, **H. Dielemans**, J. Cadier, W. Clermonts, H. v.d. Bogaart en E. Amori, allen individu's, die zich door hun laag klasseverraad niet meer durfden te vertoonen. Voor deze moreel gezonkenen moest Pieters 14 dagen van zijn vrijheid beroofd worden.*¹⁰

In hoofdstuk 9 een nadere uitleg over het aandeel van Hermanus Dielemans in deze staking.

8 De staking duurde van 30 september tot 29 oktober 1895. Voornaamste eis werd ingewilligd. De ziekenkas, voorheen in handen van Regout, kwam onder beheer van de vakbond “De Verbroedering”. M. Ubachs, 109.

9 M. Ubachs, 114.

10 M. Ubachs, 117.

Voorzant van de herdruk van het boek van M. Ubachs, 1934.

— Van de 54 glasblazers, die in de fabriek der firma P. Regout het werk hebben gestaakt, heeft een twintigtal zich weder aangemeld. Aan hen kan eerst na eenigen tijd weder werk worden gegeven, daar een der glasovens, ten gevolge der werkstaking, onbruikbaar is geworden. De overige werkstakers hebben meerendeels elders werk gezocht.

Limburger Koerier 24 april 1886

58

*Historische optocht in augustus 1905.
Praalwagen van de Sphinx met beeld van Petrus Regout.
Het drukt wel op bijzondere wijze de waardering uit die men toen nog had voor Petrus Regout Sr.
De wagen trekt hier bijna voorbij aan het café van weduwe H. Dielemans op de Boschstraat 30.*